

colecția particulară Sorin Dan Volosciuc

Hermannstadt - Nagyszeben

Fotografia unei epoci 1854 - 1948

Aug. Meinhardt
HERMANSTADT

Atelier
EMIL FISCHER

Ateliere
fotografice
sibiene

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu
este parte a proiectului
**„Valori ale cunoașterii tradiționale în susținerea
Regiunii Gastronomice Europene Sibiu 2019”,**
cofinanțat de către Consiliul Local și Primăria
Municipiului Sibiu, prin Agenda Culturală 2017.

Contract nr. 71065 / 4.09.2017

ULBS

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

Primăria Municipiului Sibiu

Fotografia unei epoci *1854 - 1948*

Ateliere fotografice sibiene

Sibiu, 2017

Echipa de implementare a proiectului:

Coordonator proiect ULBS:	dr. Mihaela ANTOFIE
Responsabil proiect Bibliotecă:	dr. Rodica Maria VOLOVICI
Coordonator cercetare-documentare:	dr. Constantin ITTU
	dr. Gudrun-Liane ITTU
Prelucrare metadate:	Elena MĂRGINEAN
	Camelia VOLOSCIUC
	Liliana OPRESCU
Coordonator IT:	ing. Ioan VIȘA
Promovare:	drd. Cristina PÂRVU
Text broșură:	dr. Gudrun-Liane ITTU
Layout:	Liliana OPRESCU

Suntem recunoscători colegilor care ne-au pus la dispoziție imagini din colecțiile următoarelor instituții de cultură sibiene:

© *Centrul de Dialog și Cultură „Friedrich Teutsch”
al Bisericii Evanghelice C. A. din România -*

Casa Teutsch - www.teutsch.ro

© *Complexul Național Muzeal „ASTRA” -
Muzeul ASTRA - www.muzeulastra.ro*

**Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu
a fost parte a proiectului**

***„Valori ale cunoașterii tradiționale în susținerea
Regiunii Gastronomice Europene Sibiu 2019”,***

cofinanțat de către

***Consiliul Local și Primăria Municipiului Sibiu,
prin Agenda Culturală 2017.***

Contract nr. 71065 / 4.09.2017

O frescă a societății și un tezaur istoric în imaginile atelierelor fotografice de epocă din Sibiu (1854–1948). Valorificare și digitizare

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” a fost parte integrantă a proiectului Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, ***Valori ale cunoașterii tradiționale în susținerea Regiunii Gastronomice Europene Sibiu 2019*** (contract de finanțare nr. 71065/04.09.2017), acțiunea fiind cofinanțată de Consiliul Local Sibiu și de Primăria Municipiului Sibiu, cu un proiect de valorificare și promovare a unui patrimoniu cultural excepțional al Sibiului, intitulat *O frescă a societății și un tezaur istoric în imaginile atelierelor fotografice de epocă din Sibiu (1854–1948). Valorificare și digitizare.*

În alegerea temei propriului proiect, Biblioteca Universității „Lucian Blaga” a avut în vedere faptul că există un bogat tezaur de fotografii de epocă deținut atât de instituții publice (muzee, biblioteci, arhive etc.), cât și de persoane particulare, un tezaur extrem de sensibil și perisabil, situație care impune salvarea lui prin digitizare și valorificare, prin cercetare și diseminare.

Arta fotografică a schimbat atât lumea, cât și percepția noastră asupra acesteia. Termenul *fotografie* vine din greacă, mai precis din *photos*, genitivul lui *phos* („lumină”)¹, precum și *graphie* („desen”, „pictură”, provenit din *graphein*, „a scrie”), sensul – nu traducerea – fiind „a desena/picta cu lumină”.

¹Specialiștii afirmă că *phos* („lumină”) își are sorginea în limba proto-indo-europeană (PIE), provenind din rădăcina **bhā* – forma veche fiind **b^heh₂*. În sanscrită, *bhati*, provenind tot din proto-indo-europeanul **bhā*, înseamnă „a străluci”, dar trimite și la „a fi ca/a semăna cu” (Carlos Quiles Fernando López-Menchero, *A Grammar of Modern Indo-European*, 2012, p. 299; J. Gonda, *Remarks on Similes in Sanskrit Literature*, Utrecht, 1949, p. 16).

Se afirmă că termenul *fotografie* a apărut oarecum spontan în mai multe locuri fără ca primii utilizatori ai săi să se fi pus de acord în prealabil. În acest sens, Hercules Florence (1804–1879), pictor și inventator francez, trăitor în Campinas, Brazilia este creditat că ar fi fost primul care a notat, în însemnările sale din 1834, varianta franceză a cuvântului, *photographie*². Tot așa, astronomul berlinez Johann von Mädler (1794–1874) este privit, în literatura de specialitate de expresie germană, drept primul care a folosit cuvântul într-un articol publicat în ziarul *Vossische Zeitung* din 25 februarie 1839³.

Este adevărat că cele două informații sunt în circulație și astăzi, dar, în situația în care nu au apărut confirmări ulterioare în privința lor, ar trebui considerat că meritul atât pentru folosirea cuvântului în discuție, cât și pentru implementarea lui în limbajul cotidian al epocii îi revine lui Sir John Herschel (1792–1871). El l-a folosit în corespondența sa privată, anterioară datei de 25 februarie 1839, precum și într-o conferință ținută la *Royal Society* din Londra în 14 martie 1839, cele două repere cronologice fiind pe deplin documentate și, în consecință, de acceptat⁴.

În a sa *Camera Lucida* – una dintre primele cărți de critică și teorie fotografică – Roland Barthes investighează impactul pe care fotografia l-a avut asupra „spectatorului”, privit ca fiind distinct atât de fotograf, cât și de obiectul fotografiat, pe care Barthes îl numește *spectrum*. Abordând tema deliberat emoțional, autorul consideră fotografia ca acționând deopotrivă asupra corpului și minții, în carte fiind dezvoltată, în acest sens, teoria binară *studium* și *punctum*, în care *studium* presupune interpretări culturale, lingvistice, chiar politice, în vreme ce *punctum* trimite la

² Boris Kossoy, *Pioneering Photographic Work of Hercules Florence*, Routledge, 2017, *passim*.

³ Tanya Sheehan, Andrés Mario Zervigón (eds.), *Photography and Its Origins*, New York, 2015, p. 15-28.

⁴ John Hannavy (ed.), *Encyclopedia of Nineteenth Century Photography*, Vol. I, A–I Index, New York, London, Routledge, 2008, p. 654.

sensibilități personale datorate detaliilor fotografice ori declanșate de trăirile activate de o anumită imagine/de anumite imagini⁵. Mai mult, *studium* ține de *a plăcea*, nu de *a îndrăgi*, deoarece nu își propune să mobilizeze în primul rând dorința sau voința privitorului, ci urmărește să descopere intențiile fotografului care a realizat o fotografie sau mai multe. Cu alte cuvinte, interesează „dialogul” cu realizatorul, indiferent dacă suntem ori nu de acord cu acesta, dar cu intenția de a-l înțelege în demersul său. *Studium*, consideră Barthes, este un canal comunicațional și, în același timp, educațional, care îmi permite să descopăr *Operatorul*, cu intențiile, trăirile și realizările lui, dar pe care să le pot analiza, filtra, accepta ori respinge în funcție de cunoștințele și disponibilitățile mele în calitate de *Spectator*. În acest sens, fotograful este un individ cu mai multe *funcții*, care pot fi privite, de fotograful însuși, ca tot atâtea alibiuri: de informare, reprezentare, surprindere, provocare etc. „Eu”, ca *Spectator*, pot să le admir, să le îndrăgesc ori să le detest, chiar pot să-mi fie indiferente, însă am obligația, ce recurge din *studium*, de a le înțelege⁶.

În momentul în care în *studium* apare un detaliu, un *punctum*, acesta, de obicei, atrage privirile, încântă sau, din contră, deranjează, până la a trezi amintiri neplăcute. În aceste coordonate, fotografia poate „striga”, poate „scoate un țipăt”, dar *nu* poate răni. Un *punctum*, care este catalogat de autor ca fiind un *detaliu* care nu are menirea de a fi sursa unui studiu, ci devine elementul de activare a memoriei, a retrăirii unor momente cu ajutorul imaginii. Altfel exprimat: spre deosebire de *studium*, care permite catalogarea unei fotografii (în bună sau rea), *punctum* ține de particular, de trăiri, nu de judecăți de valoare. Atingând sentimentalul în fotografie, *punctum* devine o forță cu potențial

⁵ Roland Barthes, *Camera Lucida. Reflections on Photography*, translated by Richard Howard, New York, Hill and Wang, 1981, p. 9. Cartea apărută inițial în limba franceză, în 1980, purta titlul *La chambre claire*.

⁶ *Ibidem*, pp. 27-28.

exploziv, una care poate merge atât în „adâncime”, în timp, cât și „pe orizontală” în prezentul relativ, fără a fi golit de valențele metonimice, în care întregul poate fi privit ca parte, ori partea ca întreg⁷.

James Elkins, în lucrarea sa *Camera Dolorosa*, are o atitudine critică față de contribuția lui Barthes din *Camera Lucida*⁸, el considerând că abordarea savantului francez este prea aplecată spre vernacular, spre trecut, fiind subiectivă, nostalgică, candidă, chiar în pericol de a cădea în anecdotic. Pentru Elkins fotografia nu ar fi o *camera lucida*, ci, din contră, o *camera dolorosa*, una care redă realitatea așa cum este ea, cu plusurile și minusurile acesteia⁹.

Indiscutabil, fotografia este una dintre artele care a schimbat lumea și modul în care o percepem. Primul aparat de fotografiat a fost, de fapt, o cameră obscură în care se putea observa imaginea răsturnată a unui obiect aflat în fața acesteia. În perioada respectivă s-a observat că lumina înnegrește clorura de argint și că hiposulfitul de sodiu poate acționa precum un „fixator”. Cele trei proceduri combinate au fost folosite de Joseph Nicephore Niépce, numai că imaginea realizată de acesta, deși bine fixată pe hârtie, nu avea calitatea necesară care să o recomande ca fiind o nouă tehnică. A trebuit ca un alt om de știință, Louis Jacques Mandé Daguerre, care a devenit asociatul lui Niépce și a continuat să lucreze independent după moartea acestuia, să aducă aceste prime tentative la un nivel care să asigure succesul la public. Daguerre a creat imagini simple direct pe suport de metal. În aceeași perioadă, cea a anilor 1830, fizicianul britanic William Henry Fox Talbot

⁷ *Ibidem*, pp. 42-47.

⁸ Zah Nader, *An Interview with Dr. James Elkins*, în „SRO Photo Gallery”, Discussions Concerning Contemporary Photographic Art, 10 nov. 2009 (<http://www.srophotogallery.org/2009/11/an-interview-with-dr-james-elkins/> accesat 11.09.2017).

⁹ James Elkins, *Camera dolorosa*, în “History and Photography”, vol. 31, nr. 1, Spring 2007, pp. 22-30.

facea propriile sale experiențe. Primele succese le-a avut în 1835 și includeau imprimarea imaginii frunzelor unei plante făcute cu aparatul său de fotografiat în miniatură. Următorul pas important în cercetarea lui Talbot a fost descoperirea unei imagini „latente”, produsul invizibil al unei expuneri scurte, care putea fi dezvoltat chimic.

Invenția lui Louis Daguerre (1787–1851), Niecephore Niépce (1865–1833) și Henry Fox Talbot (1800–1877), înregistrată în 1839, s-a răspândit cu o repeziciune oarecum comparabilă cu cea a internetului în zilele noastre, fiind cunoscută destul de curând și pe meleaguri transilvănene, unde a fost adoptată și practică în majoritatea orașelor. Din cauza faptului că, la început, producerea de fotografii a fost destul de costisitoare, constituind un lux pe care puțini și-l puteau permite, ateliere permanente au fost înființate relativ târziu. Primul atelier permanent, deschis în Transilvania în 1853, a fost cel al lui Veress Ferenc (1832–1916) din Cluj¹⁰, iar la Sibiu vienezul Theodor Glatz (1818–1871), pictor și profesor de educație plastică la Gimnaziul Evanghelic, stabilit în Sibiu în 1842, a deținut un atelier fotografic din 1854, pe care l-a condus până la moarte¹¹. La Oradea, Mezey Lajos (1820–1880) s-a dedicat noii arte cu începere din 1852, el lucrând însă în locuința proprie¹².

De altfel, călătorul englez Charles Boner (1815–1870), notase în cartea sa *Transylvania, its Products and its People*, Londra, 1865 (variante germană: *Siebenbürgen, Land und Leute*, Leipzig, 1868) că orașele din Transilvania sunt foarte avansate în ceea ce privește arta fotografică. Englezul, care vizitase această

¹⁰ Alfred Schupler, Veress Ferencz, în *Szatmári. Pionier al fotografiei și contemporanii săi. Pioneering Photographer and his Contemporaries*, București, 2014, Oscar Print, p. 181-188.

¹¹ Konrad Klein, *Anmerkungen zu Leben und Werk des Zeichenlehrers, Malers und Fotografen Theodor Glatz*, în *Ibidem*, p. 137.

¹² Lucia Cornea, *Vechi ateliere fotografice orădene. Patroni, personal angajat, ucenici*, în „Crisia”, Oradea, nr. XLI, 2011, p. 277-278.

provincie istorică în 1862/63, relatează, de asemenea, că a obținut fotografii la Cluj, Sibiu și Bistrița, care au fost foarte apreciate în Occident¹³.

Spre deosebire de mediul maghiar din Transilvania, unde printre cei pasionați de noua artă s-au numărat și numeroși nobili, în orașele cu populație numeroasă germană fotografia a fost practică în exclusivitate de burghezi. Primii pe care i-a preocupat *pictura cu ajutorul luminii* au fost artiștii plastici, care au învățat relativ repede noua tehnică, deschizându-și ateliere proprii, despre care va fi vorba mai jos.

Până în prezent nu există o istorie exhaustivă a fotografiei și atelierelor fotografice de pe teritoriul actual al României, ci numai abordări parțiale, cum ar fi studiile privind fotografia etnografică¹⁴, sau monografiile ale unor artiști fotografi importanți, precum volumul dedicat lui Szatmari.

De asemenea, istoria numărului mare al atelierelor sibiene, oraș care ocupă un loc de frunte în acest domeniu de activitate, așteaptă să fie publicată. Lui Konrad Klein, cercetător din Germania, dar născut în România, îi datorăm lista cu cele 37 ateliere existente în Sibiu din intervalul 1854–1918 și datele biografice ale proprietarilor acestora, date care ne-au fost de

¹³ Charles Boner, *Siebenbürgen, Land und Leute*, Leipzig, J. J. Weber, 1868, p. 358.

¹⁴ Ligia Fulga, *Fotografii Emil și Josef Fischer și importanța lor pentru formarea identității naționale*, în „Studii și Comunicări de Etnologie”, Sibiu, nr. XVI, 2002, p. 179-183; Delia Voinea, *Colecția de fotografie documentară veche a Complexului Național Muzeal ASTRA Sibiu*, în „Revista Muzeelor”, București, nr. 3, 2005, p. 78-80; Idem, *Imagini din Muzeul Asociațiunii*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2011; Konrad Klein, *Foto-Ethnologen. Theodor Glatz und die frühe ethnographische Fotografie in Siebenbürgen*, în „Fotogeschichte. Beiträge zur Geschichte und Ästhetik der Fotografie”, nr. 103, Marburg, 2007, p. 23-46; Silvan Ionescu, *Fotografie und Folklore*, în *Ibidem*, p. 47-60; Delia Voinea, Dănuț Ivănuș, *Port popular de la nord și sud de Carpați în colecțiile Fischer*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, Editura Muzeului Național Brukenthal, 2016.

mare ajutor în inițierea proiectului nostru¹⁵.

Demersul Bibliotecii Universității „Lucian Blaga” și-a propus să suplinească lipsa unui material sintetic de referință prin dezvoltarea unei platforme digitale compuse dintr-un site web dedicat prezentării și diseminării, precum și dintr-un depozit digital privind istoria atelierelor fotografice din Sibiu din perioada 1854–1948.

În intervalul iunie-început de iulie 1842, la Sibiu este atestată prezența dagherotipistului itinerant Gottfried Barth, din Viena, iar până la sfârșitul lunii iulie acesta a poposit la Brașov. În ambele orașe populația a fost fascinată de realizările sale, de producerea de imagini ușor recunoscutibile, imprimate, prin expunere la lumină, pe o placă metalică special pregătită. Dacă trecerea lui Barth prin Sibiu a făcut doar senzație, prezența ulterioară în oraș a mai multor artiști-fotografi va lăsa urme importante.

Hermann Büchner (1821–1890), din Saxonia – inițial fotograf itinerant – a locuit timp de mai bine de jumătate de an, în 1846, la Sibiu, instalându-și atelierul în Casa Soterius din Fleischergasse, actuala stradă Mitropoliei¹⁶, după care se va stabili definitiv la Sibiu, în 1863, an în care va deveni asociat cu Alois Ziegler (1863–1866).

În 1846 îl găsim și pe Wilhelm Berg (1807–1872)¹⁷, din

¹⁵ Konrad Klein, *Fotografische Ateliers in Hermannstadt 1860–1918. Einige Anmerkungen zur Erfassung des historischen Fotomaterials im Hermannstädter Staatsarchiv*, în *120 de ani de arhivă publică în Transilvania. 120 Jahre öffentliches Archiv in Siebenbürgen*. Culegere jubiliară/Jubiläumsband (coord. Monica Vlaicu), Sibiu-Hermannstadt, Editura Tennis-Club-Sen, p. 160-167; Idem, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918. Câteva observații despre fotografiile de atelier păstrate la Arhivele Statului Sibiu*, în *Ibidem*, p. 168-169.

¹⁶ Konrad Klein, *Anmerkungen*, p. 142.

¹⁷ Harald Krasser, Theobald Streitfeld, *Südsiebenbürgische Wachsbildnisse aus der Mitte des neunzehnten Jahrhunderts. Die Wachsbossierer Wilhelm und Carl Berg*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, vol. 8/1, București, 1965, p. 84-90.

Viena, modelator în ceară și dagherotipist itinerant, în orașul de pe Cibin¹⁸. El va fi un apropiat al cercului de pictori, format din sibieni și străini, care, în această perioadă tocmai se constituie¹⁹. Grupului artiștilor îi aparțineau vienezii Theodor Benedikt Sockl (1815–1861) și Theodor Glatz (1818–1871), elvețianul Heinrich/Henri Trenk (1818–1892), germanul Heinrich Zutter (?), precum și sibienii Albert Schivert (1826–1888) și Clara Soterius von Sachsenheim (1822–1861)²⁰. Cea din urmă a devenit soția profesorului ei, Theodor Benedikt Sockl, fiind totodată prima femeie din Sibiu care a practicat fotografia alături de pictură. Contactul dintre pictori și fotografi a fost unul fructuos, în sensul că primii au deprins tainele artei fotografice, unii dintre ei dedicându-se preponderent fotografiei.

Theodor Galtz, deținătorul primului atelier fotografic sibian, nu a renunțat la postul de profesor, dar a neglijat pictura și artele grafice. A devenit cel mai important fotograf din perioada de pionierat, obținând numeroase distincții și premii internaționale (mențiune la Expoziția Mondială de la Paris – 1867, medalia de argint la expoziția de artă fotografică din Hamburg – 1868, medalie la Groningen – 1869) mai ales pentru fotografia sa etnografică, domeniu în care a fost deschizător de drumuri în Imperiul Habsburgic. În anii '60 a colaborat cu fostul său elev, Carl Koller (1838–1889) care, în 1859, după absolvirea Academiei de artă din Viena, a ocupat postul de profesor de desen la Gimnaziul Evanghelic din Bistrița. După moartea lui Theodor Glatz (1871), Koller a renunțat la învățământ pentru a continua activitatea atelierului până în 1874, când acesta a fost preluat de Camilla Asboth (1838–1908), nepoata lui Glatz²¹.

¹⁸ Konrad Klein, *op. cit.*, p. 142.

¹⁹ Julius Bielz, *Ein Hermannstädter Malerkreis um 1850*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, 13/1, București, 1970, p. 37-66.

²⁰ *Ibidem*, p. 46.

²¹ Konrad Klein, *Foto-Etnologen*, p. 38.

Pictorul Albert Schivert a devenit și el fotograf. A deschis un atelier la Iași, primind în 1861 titlul de fotograf de Curte al domnitorului român. În 1868 a revenit la Sibiu, deschizând un atelier în cartierul iozefin. A părăsit orașul natal în 1875, stabilindu-se pentru scurt timp la Viena, apoi la Graz, unde s-a bucurat de aprecierea publicului.

În anii '60 și '70 ai secolului al XIX-lea, atelierelor fotografice s-au înmulțit la Sibiu, fenomenul datorându-se progresului tehnic și ieftinirii fotografiilor. Perioada de pionierat s-a încheiat după Primul Război Mondial. Deși în anii interbelici majoritatea fotografiilor sunt realizate în scopuri utilitare, pentru buletine, permise, legitimații etc, calitatea artistică fiind mai mult sau mai puțin neglijată, unele ateliere precum *Emil Fischer* (înființat în 1897) și *Guggenberger-Mairovits* (înființat în 1918) excelează tocmai prin valoarea artistică a imaginilor realizate. De altfel, proprietarii ambelor ateliere au deținut și titlul de *fotograf al Curții Regale*. Proprietarii atelierelor cu pretenții au fost mereu preocupați ca pregătirea lor profesională și dotarea tehnică să fie la standarde internaționale, astfel că au urmat stagii de perfecționare la școli de profil din Viena, Dresda și Berlin. Fotografiile realizate în atelierelor sibiene au fost la același nivel calitativ cu cele provenite din Europa Centrală și de Vest. Fotografiile s-au constituit în cronicari ai societății contemporane lor, fiind martorii unor evenimente importante, istorice, sociale și culturale. În același timp, ei au immortalizat locuri pitorești atât din natură, cât și din așezările urbane și rurale, iar prin intermediul fotografiilor putem identifica edificii din trecut, unele modificate sau dispărute din spațiul multietnic, plurilingvistic și diversificat religios-confesional transilvănean.

²² *Ibidem*, p. 40.

Ohne Konkurrenz.

Pro Stück fl. 15.—

Bild samt matter Eichen-Naturrahe
Grösse 60/72 cm. Aussenmass.

Wilhelm Wagner
empfehl

Silberoxid-Platinotyp-Bilder nach Photographie
ganz genaue Aehnlichkeit garantiert.

Hermannstadt, Heltauergasse Nr. 12.

[37006] 1

Wilhelm Auerlich,
photographisch-artistische Kunstanstalt
Hermannstadt, Heltauergasse 63.
Grösste Anstalt Siebenbürgens zur Erzeugung
von lebensgrossen, dauerhaften Portraits
nach der Natur, auf Leinwand in Oel, Papier
und Platin.
Vergrößerungen
nach kleinen Photographien bis zur Lebensgrösse werden unter Garantie
übernommen.
Spezialität in Moment-Aufnahmen für Kinder etc.

Zu Beginn der Frühjahrs-Saison erlaube ich mir einen
hohen p. t. Militär als auch dem hochgeehrten p. t. Publikum
mein photographisches Atelier, am welchem mit
gehöriger-rationaler Kesultate zur Abgabe gelangen, hienüt
bestens empfehlen und zwar für

bekannt vortreffliche Kinder-Aufnahmen
Einzel-Portraits jeder Art
bei mir als prädestinirtester Aufnahm.

Gruppen-Aufnahmen
für Familien, Vereine, Schulen u. s. w.
von bestmöglicher Personennahl.

Tableaux mit dekorativer Zusammenstellung.

Nachdem meine unvergleichlichen Platin-Ver-
größerungen eines durchschlagenden Erfolgs erzielt haben,
würde ich hienüt besonders darauf bestehen und setze
jeder Familie als den vornehmsten Zimmerschmuck bei
sich zu haben. Preis und voller Garantie für lebens-
lange Aehnlichkeit bestens empfohlen.

Einen hochgeehrten p. t. Publikum mein Photo-
graphisches Atelier als auch Vergrößerungs-Anstalt bestens
empfehlen, nehme mit gewohnter Hochachtung

Wilhelm Mann
Grosser Ring 19.

Es wird gefolgt, genau auf meine Firma zu achten.

Hermann Friedrich Büdner,
Photograph,
geboren 1821 zu Zittau, vollendete am 8. d. M. mittags 12 Uhr
sein 64tägiges, liebevolles Dasein.

Die herblichen Ueberreste des Verbliebenen werden Montag
den 10. d. Mts. 3 Uhr nachmittags aus der Kapelle des evang.
Friedhofes gehoben und dafelbst zur ewigen Ruhe beflattet, wovon
allen Bekannten und Freunden nur auf diejem Wege Rathschridt
gegeben wird.

Hermannstadt, am 8. November 1890. [24037]

Friede seiner Asche!

Prämirt: München 1903 Hermannstadt 1903

240

Prämirt: Bukarest 1906 Brän 1907

EMIL FISCHER
Hofphotograph Sr. k. u. k. Hohheit Erzerzog Josef

HERMANNSTADT, Heltauergasse 5

Atelier für künstlerische Photographie

Gruppen-, Kinder-, Moment- u. Genrebilder, Sport- u. Architektur-
Aufnahmen, Platinvergrößerungen von K 5— an

u. Portrait-Aufnahmen u. aussersalb des Ateliers

Eigene Abteilung für
Material

Aufnahmen bei jeder Witterung. Bestellungen nur nach Probebildern

**Eine Sünde ist es, mehr Geld aus-
zugeben, als nötig,** deshalb lasse sich jeder, der
ein gutes u. billiges Bild wünscht, im
neu erbauten Atelier
VICTOR MYSZ, Elisabethgasse 43
photographiren. — Ich empfehle mein Atelier für Familien-Gruppen,
Kinder- und Kostüm-Aufnahmen, alles in erstklassiger Ausführung
Bitte auf die Hausnummer zu achten!

Uebersiedlungs-Anzeige.

Wir geben bekannt, daß sich unser photographisches
Atelier — bisher Grosser Ring 19 — ab 15. Juli im Hause
Königin Mariastrasse (Heltauerg.) 24, 1. St.
befindet, wo wir eine bedeutend vergrösserte
und den Neuerungen der modernen Photographie in jeder
Hinsicht angepasste Werkstat eingerichtet haben.
Aufsag vorne im Vorzuge.

Guggenberger Mairovits
kgl. Hofphotographen

**Wichtig für
Amateur-Photographen!**

Schönstes Lager
photographischer Moment-
und Stativ-Cameras.
Hand-Camera 6x9 6 fl. 50 fr.
Neu!
Spezial-Modell 1899 36 fl.
Schüler-Stativ-Camera 10 fl.

Sämtliche Utensilien in grösster
Auswahl bei Fabrikpreisen.

K. Kováts' Witwe
Atelier für Optik und Mechanik
Hermannstadt, Heltauergasse 25.
(41867) 2-3

Wichtig für Amateur-Photographen.

Grosses Lager
photographischer Apparate und Utensilien
zu Original-Fabrikpreisen.

Reiche Auswahl von Opernguckern, Feldstechern, Fernsehern für
Touristen und Militär. [37165] 2-3

Aneroid- Barometer, Höhenmess- Instrumente, Kompass,
Schrittzähler etc.

Brillen nach ärztlicher Vorschrift.

Optisches Atelier
Karl Kováts' Witwe
Hermannstadt, Heltauergasse Nr. 25.

*Ateliere
fotografice*

Atelierul Theodor Glatz

(Viena, 10 decembrie 1818 – Sibiu, 13 aprilie 1871)

Născut la Viena, Theodor Glatz a studiat la Academia de Artă din orașul natal, în arcul cronologic al anilor 1837–1840 avându-l ca profesor pe J. Mössmer. În 1843 se stabilește la Sibiu, unde ocupă postul de profesor de desen la Gimnaziul Evanghelic.

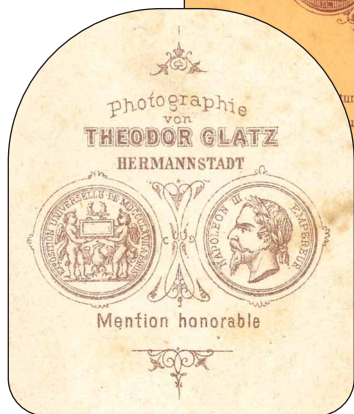
Theodor Glatz deschide în Piața Mică, în 1854, primul atelier fotografic permanent din Sibiu, atelier în care este ajutat la început de pictorul Anton Fiala¹, apoi, până în 1859, de pictorul János Agótha (1808–1880). În 1860 începe colaborarea cu fostul său elev de la Gimnaziul evanghelic, Carl Koller (1838, Sibiu – 26 noiembrie 1889, Budapesta), iar în anul următor devine membru al *Societății fotografice din Viena* („Photographische Gesellschaft zu Wien”). În 1862, cei doi colaboratori – Glatz și Koller – au predat *Asociației transilvănene* („Verein für Siebenbürgische Landeskunde”) două albume, unul cu fotografii etnografică, iar celălalt cu imagini ale unor personalități transilvănene. În anul 1867, Theodor Glatz a obținut, la *Expoziția universală de la Paris*, o „mențiune onorabilă”, urmată, în 1868, de medalia de argint la Hamburg și, în 1869, de cea de aur la Groningen. În 1870 atelierul Glatz va avea un nou sediu, anume în Piața Mare nr. 184 (numărul fiind schimbat mai târziu în 5).

²² Anton Fiala (1812, Nimburg, Cehia–1863?) a fost activ ca pictor și fotograf la Pesta, Timișoara, Sibiu și Brașov între anii 1845–1860. A fost unul dintre pionierii fotografiei din Transilvania. Prezența lui Anton Fiala la Brașov este semnalată începând din 1847. În anul 1849 ocupă provizoriu catedra de desen de la Gimnaziul Evanghelic din Brașov. Va rămâne în acest oraș până în 1851, fiind prezent în anii următori la Sibiu și Timișoara. În anul 1853 revine la Brașov, unde se va afla până cel târziu în 1861. O notiță din registrul parohial al Bisericii Evanghelice din Sibiu îndreptățește presupunerea că pictorul ar fi decedat aici, în anul 1863.

După moartea sa, survenită în 1871, atelierul este condus, până în 1873, de Carl Koller, iar apoi, până în 1897, de Camilla Asboth (1838–1908), nepoata profesorului. În 1897 atelierul a fost achiziționat de Emil Fischer care i-a dus faima mai departe.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.
- Konrad Klein, *Foto-Ethnologen*, p. 23-45.
- Adrian-Silvan Ionescu, *Fotografie und Folklore*, p. 47-60.

© <http://www.teutsch.ro/>

THEODOR GLATZ IN HERMANNSTADT.

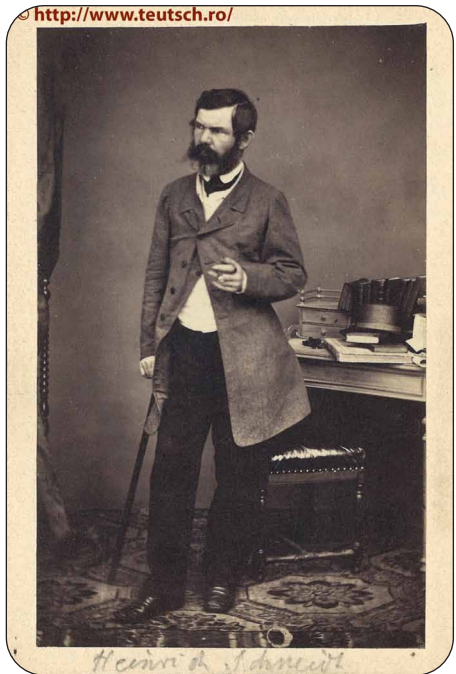
© <http://www.teutsch.ro/>

PHOT. THEOD. GLATZ. HERMANNSTADT.

THEODOR GLATZ.
HERMANNSTADT.

© <http://www.teutsch.ro/>

Carl (Karl, Károly) Koller

(Sibiu, 1838 – Budapesta, 26 noiembrie 1889)

Carl Koller a urmat cursurile Liceului evanghelic (Brukenthal) din Sibiu, școală la care Theodor Glatz i-a fost profesor de desen. Mai târziu, Koller va deveni colaborator apropiat al profesorului. În intervalul 1856–1859 a urmat cursuri la Politehnică și la Academia de Artă din Viena, ocupând apoi, în perioada 1850-1871, postul de profesor de desen la Gimnaziul evanghelic din Bistrița. A practicat atât pictura, cât și fotografia. În 1866 a devenit membru al Societății fotografice din Viena. În 1871, după moartea lui Glatz, a renunțat la postul de profesor la Bistrița și a condus atelierul din Sibiu al defunctului său dascăl. Totodată a înființat filiale la Cluj și Târgu Mureș. În 1873 s-a mutat la Budapesta, iar Camilla Asbóth (1838–1908), nepoata lui Glatz, a preluat conducerea atelierului, devenind prima artistă fotograf din Transilvania cu atelier propriu.

Bibliografie:

[https://de.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1roly_Koller_\(Fotograf\)](https://de.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1roly_Koller_(Fotograf))

© Muzeul ASTRA Sibiu

© <http://www.teutsch.ro/>

PHOT v THEOD. GLATZ

HERMANNSTADT

© <http://www.teutsch.ro/>

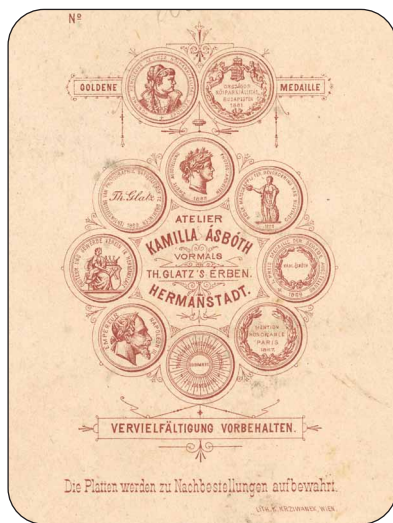
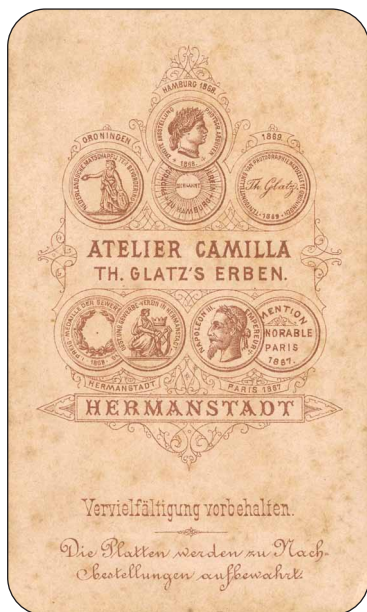
Atelierul Camilla (Kamilla) Asboth

(lângă Budapesta, 1838 – Sibiu, 1908)

După moartea unchiului său, Theodor Glatz, survenită în 1871, atelierul, care fusese deschis în 1854, este condus de Carl Koller, până în 1873, iar apoi de Camilla. La început, purta denumirea „Atelier 'Camilla' Th. Glatz's Erben”/Atelier Camilla, moștenitoarea lui Th. Glatz, noua proprietăreașă păstrând pe cartoanele-suport ale fotografiilor și medaliile pe care unchiul ei le obținuse. Situat în Piața Mare nr. 184, în 1897 (devenit apoi nr. 16) atelierul a fost achiziționat de Emil Fischer, care i-a dus faima mai departe.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169
- Konrad Klein, *Foto-Ethnologen*, p. 23-45.
- Adrian-Silvan Ionescu, *Fotografie und Folklore*, p. 47-60.

© <http://www.teutsch.ro/>

© <http://www.teutsch.ro/>

Samilla Asboth

HERMANNSTADT.

© <http://www.teutsch.ro/>

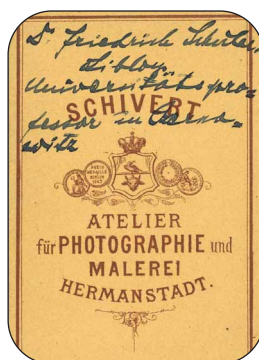
Atelierul Gustav Albert Schivert (Schievert)

(Sibiu, 1826 – Graz, 1881)

Primele îndrumări în domeniul desenului și picturii le-a primit la Sibiu de la Johann Agotha. Între 1854–1855 a studiat la Academia de Artă din Viena cu pictorul și profesorul Karl von Blaas. S-a întors la Sibiu, fiind un reputat portretist. Devine un apropiat al profesorului de desen și fotografului Theodor Glatz, de la care a deprins arta fotografică. În jurul anului 1860 s-a stabilit la Iași, unde a deschis unul dintre primele ateliere fotografice din Moldova. În 1866 s-a întors în Transilvania, conducând între 1866 și 1868 ateliere la Făgăraș și Mediaș. Din 1868 până în 1875 îl întâlnim din nou la Sibiu, atelierul său fiind deschis în cartierul Iozefin nr. 2 (Josefstadt nr. 2). În 1875 părăsește orașul natal și se stabilește la Graz.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.
- Konrad Klein, *Foto-Ethnologen*, p. 23-45.
- Adrian-Silvan Ionescu, *Fotografie und Folklore*, p. 47-60.

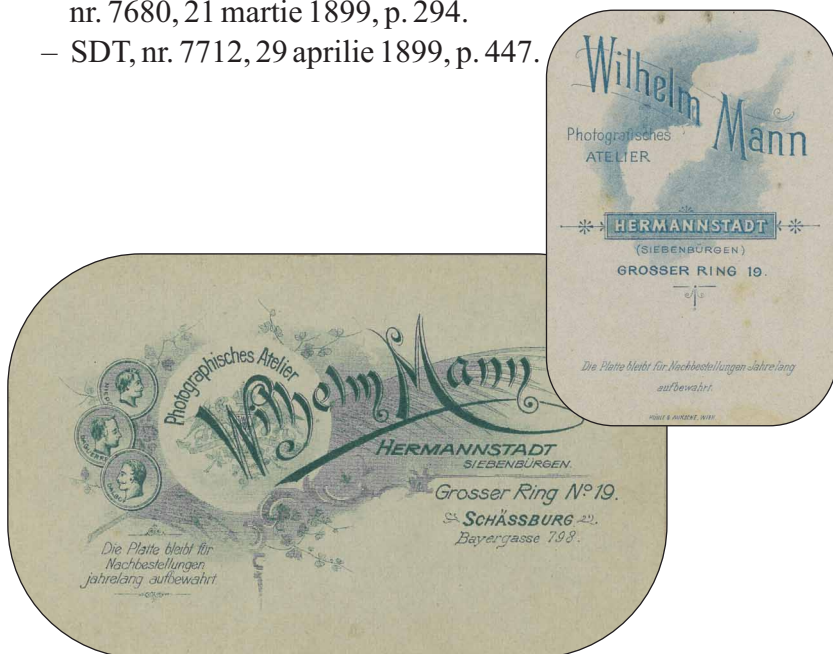
Atelierul Wilhelm Mann

(Alba Iulia, 1867 – Salzburg, 1927)

Atelierul Wilhelm Mann a funcționat în Sibiu, la adresa Großer Ring/ Piața Mare nr. 19, în intervalul 1896–1900. În 1897 se recomandă drept specialist în poze de copii, iar în 1899 oferă *onoratului public* fotografii mărite și platinotipii. În 1901, Wilhelm Mann s-a stabilit în Austria, la Salzburg, unde și-a continuat activitatea de fotograf de studio. Continuatorul atelierului său sibian a fost până în 1909 Julius von Molnar.

Bibliografie:

- Konrad Klein, Ateliere fotografice sibiene 1860–1918, p. 168-169
- http://www.salzburg.com/wiki/index.php/Wilhelm_Mann
- Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt [în continuare SDT], nr. 7680, 21 martie 1899, p. 294.
- SDT, nr. 7712, 29 aprilie 1899, p. 447.

© <http://www.teutsch.ro/>

W. Mann

HERMANNSTADT.

© <http://www.teutsch.ro/>

W. Mann

HERMANNSTADT.

© <http://www.teutsch.ro/>

W. Mann

HERMANNSTADT.

© <http://www.teutsch.ro/>

W. Mann

HERMANNSTADT.

Atelierul August Salamon Meinhardt

(Töttleben, 1845 – Germania, 1900?)

Între 1872 și 1883 a deținut un atelier în Heltauergasse/Bălcescu nr. 53, preluat de Julie Herter. Între 1883 și 1886, adresa atelierului este pe aceeași stradă, însă la nr. 45. August Salamon Meinhardt a avut filiale la Orăștie, Alba Iulia, Mediaș și Sighișoara. În 1882, cotidianul *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* anunța faptul că Meinhardt a expus o nouă linoție – copia unei fotografii pe pânză și transformată în tablou –, în vitrina tipografiei Drotleff. În 1886 fotograful s-a mutat la Cluj.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169
- *Photographien vom Festzug*, în „SDT” nr. 3242, 13 august 1884, p. 806.
- SDT, nr. 2727, 4 decembrie 1882, p. 1135.

© <http://www.teutsch.ro/>

AUG. MEINHARDT

© <http://www.teutsch.ro/>

AUG. MEINHARDT

© <http://www.teutsch.ro/>

AUG. MEINHARDT

© <http://www.teutsch.ro/>

AUG. MEINHARDT

Atelierul Alois Ziegler

(Sibiu, 1838 – ?)

Inițial, Alois Ziegler a fost asociatul lui Heinrich Büchner. În 1863, atelierul *H. Büchner & A. Ziegler* a funcționat pe Reispargasse/Avram Iancu nr. 391, apoi, din 1865, pe Heltauergasse/Bălcescu nr. 134. Următoarea adresă a fotografului (fără asociat), Josefstadt nr. 2, datează din 1873, fiind probabil fostul atelier al lui Schivert.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.

Atelierul Julius von Molnar

(Braşov, 1846 – ?)

Julius von Molnar a deţinut atelierul din Großer Ring/Piaţa Mare nr. 19 între 1900 şi 1909. Premergătorul său a fost Wilhelm Mann (1896–1900), iar continuatorul Rudolf Czeck.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.

Atelierul Julie Herter

(Cârța/Harghita, 1838 – Sibiu, 1922)

Al doilea soț al Juliei a fost pictorul și fotograful Samuel Herter (1830, Pfeffingen, Germania – 1880, București), de la care a deprins arta fotografică. Samuel Herter s-a stabilit în 1846 în Transilvania, fiind atestat în 1853 pentru scurt timp la Sibiu. În același an se mută la Brașov, unde deschide unul dintre primele ateliere. Activează aici ca pictor și fotograf până în 1879, când se stabilește la București. După moartea soțului, Julie deține, în intervalul 1880–1884, un atelier fotografic în capitala României, studio condus de Wilhelm Auerlich. În 1884 însoțită de Wilhelm Auerlich, Julie se mută la Sibiu, unde preia atelierul lui August Meinhardt din Heltauergasse/Bălcescu nr. 53. Atelierul va fi condus de Auerlich. În 1886 cei doi se căsătoresc, iar din 1887 până în 1916 atelierul va funcționa sub numele lui Wilhelm Auerlich.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.
- *Artiști brașoveni uitați 1700–1950* [catalog de expoziție], Brașov, 2008.

Atelierul Wilhelm Auerlich

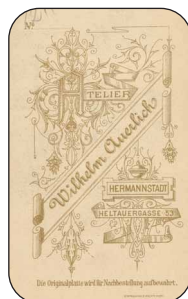
(Braşov, 1853 – Sibiu, 1917)

A învăţat meseria de fotograf la Viena. În anii '70 ai secolului al XIX-lea lucrează la Bucureşti, cu Carol Pop de Sztalmari. Între 1880–1884, Auerlich conduce atelierul Juliei Herter din Bucureşti, după care o urmează în 1884 la Sibiu, unde conduce atelierul acesteia din Heltauergasse/Bălcescu nr. 53.

După căsătoria cu Julie, din 1887, atelierul funcţionează sub numele lui Wilhelm Auerlich. Din 1899 până în 1905, fotografual locuieşte la Viena, unde deschisese o filială. Atelierul Auerlich s-a numărat printre cele mai importante ateliere fotografice sibiene. În locaţia din Heltauergasse/Bălcescu nr. 53 s-au succedat următorii proprietari: △1872-1883 August Meinhardt / △ 1884-1887 Julie Herter / △ 1887-1916 Wilhelm Auerlich / △1916-1919 Emil Fischer / △ 1919-1929 Guggenberger-Mairovits / △ 1929-1931 Lucardi – Fograscher.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.
- *Platinbilder*, în: „SDT”, nr. 6208, 13 mai 1894, p. 487.
- *Ein photographisches Kunstwerk*, în „SDT”, nr. 7491, 7 aug. 1898, p. 823.

Atelierul Wilhelm Wagner (?)

Wilhelm Wagner a deținut, între 1897 și 1900, un atelier fotografic pe Heltauergasse/Bălcescu nr. 12, iar între 1900 și 1904 în Elisabethgasse/9 Mai nr. 9. În 1902, atelierul apare sub numele *W. Wagner & Comp*, iar în 1903/4 sub cel de atelier *Stella*. În 1904 atelierul este preluat, ca filială, de Emil Fischer.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.

Atelierul Fritz Theil

(Sighișoara, 1880 – Agnita, 1942)

Între 1905 și 1942, Fritz Theil a deținut un atelier fotografic la Agnita, după care, în 1907, deschide o filială la Sighișoara, iar în 1911 îl găsim la Sibiu, pe Elisabethgasse/9 Mai.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.

©Colecția personală dr. Gudrun-Liane ITTU

©Colecția personală dr. Gudrun-Liane ITTU

HERMANNSTADT

Atelierul Fischer

(Emil → Philipopol / Plovdiv, 1873 – Sibiu, 1965;
Josef → Rusciuc / Ruse, 1898 – Sibiu, 1985).

A fost cel mai longeviv și cel mai faimos atelier sibian, care a funcționat din 1897 până la naționalizarea sa, în 1959.

Emil Fischer, fiul unui capelmastru originar din Boemia, s-a născut în 1873 la Philipopol, azi Plovdiv, în Bulgaria. Între 1887 și 1889 și-a făcut ucenicia fotografică la București, în atelierul lui Gustav Weber. Apoi, între 1891 și 1897, a lucrat în atelierul cunoscutului fotograf brașovean Carl Muschalek (1857–1904) și a urmat cursuri la Școala fotografică din Magdeburg (Germania). La sfârșitul secolului al XIX-lea s-a stabilit la Sibiu unde, în 1897, a cumpărat atelierul Camillei Asboth din Großer Ring/Piața Mare nr. 16. În 1900 a luat în primire atelierul fotografic construit de Societatea de Asigurări *Trassylvania* din Heltauergasse/Bălcescu nr. 5, iar în 1903 s-a perfecționat în cadrul *Lehranstalt für Photographie* „Institutului fotografic” din München.

În 1904 a deschis filiala din Sibiu, Elisabethgasse/9 Mai nr. 9, atelier deținut anterior de Wilhelm Wagner (?), an în care arhiducele Josef îi conferă titlul de *fotograf al Curții*, titlu obținut în 1920 și din partea Casei Regale a României. În 1912, Emil Fischer a preluat atelierul cumnatului său, Victor Mysz (1875–1940), situat în Fleischergasse/Mitropoliei nr. 6, iar în 1915 a devenit proprietarul atelierului Wilhelm Auerlich din Heltauergasse/Bălcescu 53, pe care l-a vândut mai apoi Idei Guggenberger.

În 1905, Emil Fischer a executat numeroase fotografii pentru nou creatul *Muzeu al Asociațiunii*, lucrând și în anii următori pentru Asociațiunea ASTRA.

Josef Fischer (1898-1985), fratele vitreg al lui Emil, s-a născut în 1898 la Rusciuc/Ruse (Bulgaria). În 1914 a început ucenicia în atelierul acestuia din Sibiu. În 1920 a expus pentru prima dată o serie de peisaje montane, foarte apreciate de public, mai ales cele de iarnă. Între 1923 și 1925 a urmat cursurile *Școlii superioare de tehnică fotografică* din München, iar după revenirea la Sibiu va conduce atelierul în calitate de director.

Atelierul Fischer a executat și excelat în toate genurile fotografice, de la portret, la fotografia etnografică și de la peisaj la fotografia jurnalistică. Atelierul a rămas în proprietatea fraților Fischer până în 1959, când a fost naționalizat.

Bibliografie:

- Konrad Klein, Christian Lindthorst (eds.) *Jenseits des Verschwindens*, 2012.
- Ligia Fulga, *Fotografii Emil și Josef Fischer*, p. 179-183.
- Delia Voina, *Colecția de fotografie documentară veche*, p. 78-80.

Atelierul Victor Mysz

(Alba Iulia, 1875 – Sibiu, 1940)

Între 1904 și 1911, Victor Mysz a condus un atelier fotografic în Fleischergasse/Mitropoliei nr. 6. Îl găsim la Mediaș, între 1911 și 1913, iar apoi în mai multe locații din Elisabethgasse/9 Mai din Sibiu: 1913–1926 la nr. 34, apoi, între 1926 și 1935 la nr. 43, iar din 1935 la nr. 56.

Victor Mysz a fost cumnatul lui Emil Fischer, fiind căsătorit cu sora soției acestuia. Prin intermediul reclamelor din cotidianul *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* din 1925, fotograful și-a oferit serviciile pentru executarea fotografiilor de buletine, legitimații și pașapoarte. Același cotidian anunță în 1940 trecerea lui în eternitate.

Bibliografie:

- Konrad Klein, *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918*, p. 168-169.
- SDT, nr 20107, 20 aprilie 1940, p. 8.

Atelierul Guggenberger-Mairovits

În 1912 tânăra văduvă **Ida Guggenberger** (Sibiu, 1881 – Rimstig, Germania, 1973) a preluat atelierul fotografic din Mediaș, condus între 1899–1911 de soțul ei, Hans Guggenberger. Nu a fost deschizătoare de drumuri în d-ale artei fotografice în Transilvania, dar a fost prima în orașul de pe Târnava Mare care a fost implicată într-o astfel de afacere. După moartea soțului s-a pregătit timp de un an la Viena cu o autoritate a timpului, Hermann Clemens Kosel (1867–1945). După reîntoarcerea ei la Mediaș atelierul a funcționat, din 1912 până în 1914, sub numele de *Atelier Alice*.

În 1914, aflată la un curs de perfecționare la München, Ida a cunoscut-o pe fotografa din Budapesta, **Jolan Mairovits**. De atunci și până în 1948 cele două femei au fost partenere de afaceri, sprijinindu-se la bine și la rău. În 1918 atelierul se mută la Sibiu, unde cele două doamne practicau arta portretistică într-o viziune modernă și novatoare. Din 1921 au fost adesea solicitate de familia regală pentru a immortaliza momente importante din viața membrilor ei. După ce, în 1921 și 1922, atelierul Guggenberger-Mairovits a avut de mai multe ori prilejul să-și demonstreze seriozitatea și priceperea, în 1923 a obținut titlul de *fotograf al Casei Regale*. Cotidianul *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* a relatat, cu nedisimulată mândrie, despre deplasările celor două doamne la Bran sau Sinaia, Curtea de Argeș sau București.

În 1932, atelierul s-a mutat la București, pe Calea Victoriei 39, fiind unul dintre cele mai importante studiouri din capitală, iar legătura cu familia regală a devenit și mai strânsă.

Bibliografie:

- Gudrun-Liane Ittu, *Das Hermannstädter Fotoatelier Guggenberger-Mairovits* p. 159-171.
- Hansotto Drotloff, Günther E. Schuster (eds.) *Ida Guggenberger*, p. 338-339.

© <http://www.teutsch.ro/>

Cărți poștale cu restaurante, cafenele, grădini și berării după imagini ale fotografiilor sibieni

Bibliografie generală:

- Artiști brașoveni uitați 1700–1950* [catalog de expoziție], Muzeul de Artă Brașov, 2008.
- Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* [SDT], nr. 2727, 4 decembrie 1882, p. 1135; nr. 3242, 13 august 1884, p. 806; nr. 5147, 9 noiembrie 1890, p. 1133; nr. 6208, 13 mai 1894, p. 487; nr. 7491, 7 august 1898, p. 823; nr. 7680, 21 martie 1899, p. 294; nr. 7712, 29 aprilie 1899, p. 447; nr. 20107, 20 aprilie 1940, p. 8.
- Szatmári. *Pionier al fotografiei și contemporanii săi. Pioneering Photographer and his Contemporaries*. București, Editura Oscar Print, 2014.
- Barthes, Roland. *Camera Lucida. Reflections on Photography*. translated by Richard Howard, New York, Hill and Wang, 1981.
- Bielz, Julius. *Ein Hermannstädter Malerkreis um 1850*. În: „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, București, 13/1 1970, p. 37–66.
- Boner, Charles. *Siebenbürgen, Land und Leute*. Leipzig, J. J. Weber, 1868.
- Cornea, Lucia. *Vechi ateliere fotografice orădene. Patroni, personal angajat, ucenici*. În: „Crisia”, Oradea, nr. XLI, 2011, p. 277-278.
- Drotloff, Hansotto; Schuster, Günther E. (eds). *Ida Guggenberger, în Mediasch. Ein historischer Streifzug durch die siebenbürgisch-sächsische Stadt an der Kokel*. Editura Schiller Hermannstadt-Bonn, 2009, p. 338-339.
- Elkins, James. *Camera dolorosa*. În: „History and Photography”, vol. 31, nr. 1, Spring 2007, p. 22-30.
- Fulga, Ligia. *Fotografiile Emil și Josef Fischer și importanța lor pentru formarea identității naționale*. În: „Studii și Comunicări de Etnologie”, XVI, Sibiu, 2002, p. 179-183.
- Hannavy, John (ed.). *Encyclopedia of Nineteenth Century Photography*. Vol. I, A–I Index, New York, London, Routledge, 2000.
- Ionescu, Adrian-Silvan. *Fotografie und Folklore. Zur Ethnofotografie im Rumänien des 19. Jahrhunderts*. În: „Fotogesichte”, Heft 103, 2007, Marburg, Jonas Verlag, p. 47-60.
- Ittu, Gudrun-Liane. *Das Hermannstädter Fotoatelier Guggenberger-Mairovits in der Zeitspanne von 1918 bis 1932 zwischen Kundenwerbung und Anerkennung am rumänischen Königshof –*

widerspiegelt im *Siebenbürgisch-Deutschen Tageblatt*. În: „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, vol. 50, 2007, p. 159-171.

Klein, Konrad. *Ateliere fotografice sibiene 1860–1918. Câteva observații despre fotografiile de atelier păstrate la Arhivele Statului Sibiu*. În: „120 de ani de arhivă publică în Transilvania”/ „120 Jahre öffentliches Archiv in Siebenbürgen”. Culegere jubiliară/ Jubiläumsband (coord. Monica Vlaicu), Editura Tennis-Club-Sen, Sibiu-Hermannstadt, p. 168-169;

Klein, Konrad. *Foto-Ethnologen. Theodor Glatz und die frühe ethnografische Fotografie in Siebenbürgen*. În: „Fotogeschichte”, Heft 103, Marburg, Jonas Verlag, 2007, p. 23-45;

Klein, Konrad; Lindthorst, Christian (eds.). *Jenseits des Verschwindens. Aus dem fotografischen Nachlass der Gebrüder Fischer*. Hermannstadt/Sibiu (Miscellanea ecclesiastica / Veröffentlichungen der Evangelischen Kirche A.B. in Rumänien), 2012.

Kossov, Boris. *Pioneering Photographic Work of Hercules Florence*. Routledge, 2017.

Krasser, Harald; Streitfeld, Theobald. *Südsiebenbürgische Wachsbildnisse aus der Mitte des neunzehnten Jahrhunderts. Die Wachsbossierer Wilhelm und Carl Berg*. În: „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, București, vol. 8/1, 1965, p. 84-90.

Sheehan, Tanya; Zervigón, Andrés Mario (eds.). *Photography and Its Origins*. New York, 2015.

Voina, Delia. *Colecția de fotografie documentară veche a Complexului Național Muzeal ASTRA Sibiu*. În: „Revista Muzeelor”, nr. 3, București, 2005, p. 78-80.

Voina, Delia. *Imagini din Muzeul Asociațiunii*. Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2011.

Voina, Delia; Ivănuș, Dănuț. *Port popular de la nord și sud de Carpați în colecțiile Fischer*. Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, Editura Muzeului Național Brukenthal, 2016.

Bibliografie web:

[https://de.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1roly_Koller_\(Fotograf\)](https://de.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1roly_Koller_(Fotograf))

http://www.salzburg.com/wiki/index.php/Wilhelm_Mannv

Descriere fotografii:

Atelierul Theodor Glatz (p. 16-17):

- **Franz Binder (1824–1875), călător și explorator în Africa.** Casa Teutsch, nr. inv. 603-88;
- **Femeie în costum românesc de sărbătoare.** Muzeul ASTRA, nr. inv. 267;
- **Doamnă din familia Gundhardt,** aprox. 1860. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2363;
- **Baronul Hermann von Brukenthal (1843–1872),** 1865. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2215;
- **Formație muzicală,** aprox. 1865. Casa Teutsch, nr. inv. 603-925;
- **Johann Michaelis (1813–1877),** învățător la Școala evanghelică de fete din Sibiu, aprox. 1865. Casa Teutsch, nr. inv. 43;
- **Heinrich Schmidt,** aprox. 1865. Casa Teutsch, nr. inv. 56.

Atelierul Glatz/Karl Koller (p. 19):

- **Grup de tineri; zona Sibiu.** Muzeul ASTRA, nr. inv. 2505.
- **Familia notarului Friedrich Gundhardt (1823–1897),** aprox. 1865. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2360;
- **Doamne din Sibiu,** aprox. 1860. Casa Teutsch, nr. inv. 603-906;
- **Carl Morscher, avocat,** aprox. 1865. Casa Teutsch, nr. inv. 49.

Atelierul Camilla Asboth (p. 21):

- **Soții Paul și Elisabeth Ranicher din Sibiu,** 1875. Casa Teutsch, nr. inv. 603-909.
- **Fiica dr. Moritz Brenner von Brennerberg († 1886), comite al sașilor între 1883–1886,** aprox. 1885. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2202;
- **Dr. Carl Wolff (1849-1929), economist,** 1880. Casa Teutsch, nr. inv. 73;
- **Membri ai familiei sibiene Gutt-Müller,** aprox. 1880. Casa Teutsch, nr. inv. 5.

Atelierul Gustav Albert Schivert (p. 23):

- **Domn din familia sibiană Gutt-Müller,** aprox. 1870. Casa Teutsch, nr. inv. 16;
- **Doamnă din familia sibiană Gutt-Müller,** aprox. 1870. Casa Teutsch, nr. inv. 7;
- **Gustav Kapp (1831–1884), primar al Sibiului 1877–1884,** aprox 1870. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2449;
- **Samuel Dörr din Nocrich,** aprox 1870. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2276.

Atelierul Wilhelm Mann (p. 25):

- **Tânăr din familia sibiană Gutt-Müller,** aprox. 1900. Casa Teutsch, nr. inv. 9;
- **Tânără din familia sibiană Gutt-Müller,** aprox. 1900. Casa Teutsch, nr. inv. 26.
- **Wilhelm Rietel, general maior (1845–1913),** aprox. 1898. Casa Teutsch, nr. inv. 42;
- **Tânăr sibian,** 1898, Casa Teutsch, nr. inv. 60.

Atelierul August Meinhardt (p. 27):

- **Domni din familia sibiană Gutt-Müller,** 1876. Casa Teutsch, nr. inv. 25;
- **Tinere din familia sibiană Gutt-Müller,** aprox. 1880. Casa Teutsch, nr. inv. 13;
- **Franz Friedrich Fronius,** 1874. Casa Teutsch, nr. inv. 603-819;
- **Tânăr din familia sibiană Gundhardt,** aprox 1880. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2362.

Atelierul Alois Ziegler (p. 28):

- **Băiat din familia sibiană Gutt-Müller,** 1867. Casa Teutsch, nr. inv. 10;
- **Copii din familia sibiană Gutt-Müller,** aprox. 1867. Casa Teutsch, nr. inv. 12.

Atelierul Johann Nicklas (p. 29):

- **Baronul Hermann von Brukenthal (1843–1872),** aprox. 1870. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2214;
- **Karl Fuss (1817–1874), naturalist, prim preot luteran al Sibiului,** aprox. 1870. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2325.

Atelierul Julius von Molnar (p. 30):

- **Tânăr din familia sibiană Gutt-Müller în uniforma asociațiilor de elevi (Coetus),** aprox. 1900. Casa Teutsch, nr. inv. 17

Atelierul Julie Herter (p. 31):

– **Cuplu vârstnic, familia sibiană Gutt-Müller**, aprox. 1885. Casa Teutsch, nr. inv. 18.

Atelierul Wilhelm Auerlich (p. 33):

- **Episcopul luteran Friedrich Teutsch (1852–1933) cu soția sa Luise (1855–1922) și fiica lor Paula (1882–1966)**, aprox. 1900. Casa Teutsch, nr. inv. 58;
- **Doamnă din Sibiu**, aprox. 1890. Casa Teutsch, nr. inv. 37;
- **Familia colonelului Wilhelm Albrich von Hermannsthal**, aprox. 1895. Casa Teutsch, nr. inv. 603-862;
- **Karl Albrich, profesor, director al Liceului Evanghelic (Brukenthal) din Sibiu**, aprox. 1890. Casa Teutsch, nr. inv. 603-885.
- **Bertha Nendrich, fiica comerciantului Nendrich din Sibiu**, aprox. 1890. Casa Teutsch, nr. inv. 47;
- **Grup de domnișoare din Sibiu**, aprox. 1899. Casa Teutsch, nr. inv. 53;
- **Scenă din opera comică „Țar și dulgher” Albert Lortzing, pusă în scenă de Asociația de muzică „Hermania” în 1887 și 1896, 1887**. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2120.

Atelierul Wilhelm Wagner (p. 34):

– **Băieți, printre ei și viitorul psihatru dr. Karl Egon Gundhardt**, 1902. Casa Teutsch, nr. inv. 603-929.

Atelierul Fritz Theil (p. 35):

– **Anna Fiedler din Sibiu (1892–1985)**. Colecția particulară Gudrun-Liane Ittu.

Atelierul Fischer (p. 38–39):

- **Grup de țărani în costume populare românești din zona Mărginimii Sibiului**. Muzeul ASTRA, nr. inv. 1662;
- **Româncă în port popular de sărbătoare, din Săliște**. Muzeul ASTRA, nr. inv. 157;
- **Fete în port de lucru**. Muzeul ASTRA, nr. inv. 1413;
- **Calugăriță și femeie în port popular românesc**. Muzeul ASTRA, nr. inv. 137;
- **Româncă în port popular de sărbătoare, din Săliște**. Muzeul ASTRA, nr. inv. 159;
- **Bătrân în port popular românesc**. Muzeul ASTRA, nr. inv. 161;
- **Bărbat în port popular românesc de sărbătoare**. Muzeul ASTRA, nr. inv. 153;
- **Dr. Julius Bielz (1884–1958), istoric de artă, ca elev de liceu, în uniforma asociațiilor de elevi (Coetus)**, aprox. 1901. Casa Teutsch, nr. inv. 39–603-942;
- **Oră de curs la școala de menaj/Frauenarbeitsschule din Sibiu (str. Filarmonicii)**, aprox. 1930. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2135;
- **Bertha Bielz (născută Ranicher, 1863–1925), soția dr. med. Julius Friedrich Bielz (1856–1927) cu fiica**, 1906. Casa Teutsch, nr. inv. 603-914;
- **Participanți la cursurile universitare de vară de la Sibiu, organizate de prof. Richard Csaki**, aprox. 1925. Casa Teutsch, nr. inv. 603-2371;
- **Săsoaice din Cisnădioara întorcându-se de la biserică, anii 20**. Casa Teutsch, inv. 30.

Atelierul Victor Mysz (p. 40):

– **Leopold Leonbacher (n. 1876) din Turnișor, în uniformă militară**, aprox. 1905. Casa Teutsch, nr. inv. 21.

Atelierul Guggenberger-Mairovits (p. 42):

- **Principesa Ileana (1909–1991) cu femei rome**, aprox. 1925. Casa Teutsch, nr. inv. 9;
- **Soprana Johanna Thullner-Herzog († 1928) cu fiica ei**, aprox. 1925. Casa Teutsch;
- **Regina Maria a României**,
<http://www.tkinter.smig.net/QueenMarie/Gallery/Marie95.htm>
- **Regina Maria a României**,
<http://www.tkinter.smig.net/QueenMarie/Gallery/Marie95.htm>

http://bcu.ulbsibiu.ro/Fotografia_unei_epoci_1854_1948/

<http://digital-library.ulbsibiu.ro/dspace/handle/123456789/1732>
<http://digital-library.ulbsibiu.ro/dspace/community-list>

EUROPEAN REGION OF GASTRONOMY

ULBS

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

**VALORI ALE CUNOAȘTERII TRADIȚIONALE
ÎN SUSȚINEREA REGIUNII
GASTRONOMICE EUROPENE SIBIU 2019**

mytransylvania

**Acțiune cofinanțată de către Consiliul Local și Primăria Municipiului Sibiu.
Contract nr. 71065/04.09.2017**

